SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:982

av Mathias Tegnér (S)

Ökad lobbytransparens och insyn i politiska beslutsprocesser

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla lagstiftningen om lobbytransparens och öka möjligheterna till insyn i organiserat påverkansarbete och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur även politiska beslutsfattare och deras kanslier kan ges ett större ansvar för dokumentation och redovisning av kontakter med organiserade intressen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över och stärka karensregler och jävsriktlinjer för statsråd, statssekreterare och andra med höga befattningar och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka transparensen kring pr- och public affairs-byråers verksamhet, uppdragsgivare och ekonomiska intressen och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Den bristande insynen i lobbyismen utgör ett problem för svensk demokrati. Den underminerar medborgarnas förtroende för politikens förmåga att prioritera allmänintresset framför särintressen när politiken formas och blir verklighet. När

politiska beslut fattas bakom stängda dörrar och utan tillräcklig insyn riskerar förtroendet för demokratins funktionssätt att urholkas.

När Tidöregeringen tillträdde kunde medierna avslöja att en tredjedel av statssekreterarna hade bakgrund i pr-byråer, intresseorganisationer eller tankesmedjor. I ett fall uppmärksammades att en statssekreterare fortfarande var delägare i ett av Sveriges större public affairs-bolag efter att ha tillträtt sin tjänst. Dessa exempel illustrerar hur nära kopplingarna mellan politiken och den kommersiella påverkansindustrin kan vara.

Lobbyismen är i dag djupt ojämlik. För stora kommersiella intressen är lobbyism en investering, samtidigt som lobbyismen för folkrörelser, miljöorganisationer, civilsamhällesorganisationer och fackföreningar är det en kostnad. Stora företag och kapitalstarka intresseorganisationer har möjlighet att finansiera omfattande och långsiktigt påverkansarbete, anlita professionella konsulter och bygga upp relationer till beslutsfattare. Folkrörelser och ideella organisationer saknar ofta motsvarande ekonomiska möjligheter.

Denna ojämlikhet riskerar att påverka vilka perspektiv som får genomslag i politiken. Medan kommersiella intressen kan betrakta kostnaderna för lobbyism som en investering med möjlig ekonomisk avkastning måste folkrörelser och andra ideella organisationer prioritera mellan påverkansarbete och sin ordinarie verksamhet.

Ingenstans blir betydelsen av denna obalans tydligare än i diskussionen om marknadsutvecklingen inom svensk välfärd. Stora välfärdskoncerner och deras intresseorganisationer har betydande ekonomiska intressen i hur offentligt finansierad verksamhet regleras och organiseras. De har också resurser att bedriva långsiktigt och professionellt påverkansarbete.

Genom granskningar från journalister, civilsamhällesorganisationer och politiska aktörer har personliga och ekonomiska kopplingar mellan välfärdskoncerner och politiska företrädare uppmärksammats. Sådana kopplingar kan vara fullt legitima, men det måste vara möjligt för medborgarna att granska dem och bedöma deras betydelse för den politiska beslutsprocessen.

Bristen på transparens är ett hinder för att synliggöra obalansen mellan olika intressen och för att kunna utkräva ansvar när politiska beslut fattas. Ökad lobbytransparens är därför särskilt betydelsefull för folkrörelser, civilsamhällesorganisationer och andra aktörer som saknar stora ekonomiska resurser.

En av grundtankarna bakom den svenska offentlighetsprincipen är att insyn och öppenhet kan motverka korruption och stärka allmänhetens förtroende för demokratins funktionssätt. Offentlighetsprincipen utgör fortfarande en kärna i svensk demokrati, men det är tydligt att den behöver utvecklas för att möta ett alltmer professionaliserat politiskt påverkansarbete.

Den nya lagen om lobbytransparens

Sverige har under lång tid legat efter flera jämförbara demokratier när det gäller insyn i organiserat politiskt påverkansarbete. Länder som Irland, Kanada, Frankrike, Tyskland och Finland har infört olika former av register och regler för att synliggöra lobbyism. Även inom EU finns sedan länge regler för ökad insyn i kontakter mellan politiker och organiserade intressen. För svenska politiker i Europaparlamentet och i Sverige har kraven på insyn länge sett olika ut. Medan uppgifter om möten med intresseföreträdare i betydande utsträckning offentliggörs inom EU institutioner har den svenska offentligheten varit hänvisad till att begära ut och granska stora mängder mejlkonversationer och andra handlingar för att få en bild av kontakterna mellan regeringen och organiserade intressen.

Under 2025 presenterades utredningen: Ökad insyn i politiska processer (SOU 2025:52). Där föreslogs införandet av ett svenskt lobbyregister och presenterade en modell för hur organiserat politiskt påverkansarbete skulle kunna synliggöras. I juni 2026 beslutade riksdagen att införa lagen (2026:1459) om insyn i kommunikation med syfte att påverka politiska beslut. Lagen träder i kraft den 1 juli 2027 och innebär att aktörer som bedriver registreringspliktig påverkanskommunikation ska registrera sig hos Kammarkollegiet och regelbundet redovisa sin verksamhet.

Enligt lagen ska de registrerade bland annat redovisa vilka politiska frågor deras påverkan avsett, vilka politiska beslutsfattare de varit i kontakt med och kontakternas huvudsakliga former och ungefärliga omfattning. Uppgifter om uppdragsgivare ska redovisas när kommunikationen sker på uppdrag av andra. Lagen innehåller också krav på redovisning av ekonomiska resurser som används för påverkansarbete. Det är ett betydelsefullt steg mot en mer transparent svensk demokrati. Införandet av lobbyregistret innebär att medborgare, forskare och journalister får bättre förutsättningar att granska vilka organiserade intressen som försöker påverka politiska beslut. Men det är också angeläget att den nya lagen blir början på ett fortsatt arbete för ökad öppenhet.

Utveckla lagstiftningen och öka beslutsfattarnas ansvar

Den nya lagstiftningen bygger i huvudsak på att de aktörer som bedriver påverkan också ansvarar för att registrera och redovisa sina kontakter. De politiska beslutsfattare som är föremål för påverkan omfattas däremot inte av någon motsvarande generell redovisningsskyldighet. Detta innebär en begränsning. Allmänhetens insyn blir beroende av de uppgifter som de registrerade lobbyisterna själva lämnar. Det finns därför skäl att överväga om lagstiftningen bör kompletteras med ett större ansvar också för politiker. Ett sådant ansvar skulle exempelvis kunna innebära att statsråd, statssekreterare, riksdagsledamöter och deras kanslier dokumenterar och redovisar relevanta kontakter med företag, branschorganisationer, PR-byråer och andra organiserade intressen som försöker påverka politiska beslut.På så sätt skulle medborgarna inte enbart vara hänvisade till uppgifter från påverkansaktörerna själva. En kompletterande redovisning från beslutsfattarnas sida skulle kunna ge en mer fullständig bild av vilka intressen som söker politiskt inflytande.

Ett sådant system skulle också kunna utveckla den svenska offentlighetsprincipen. På samma sätt som offentliga handlingar i dag registreras och hanteras av myndigheternas registratorer skulle politiska kanslier och andra offentliga organisationer kunna ges ett större ansvar för dokumentation och redovisning av lobbykontakter. Det är särskilt angeläget att ett sådant system inte skapar barriärer för folkrörelser eller ideella organisationer. Dessa aktörer ska inte behöva avsätta oproportionerligt stora resurser för att uppfylla administrativa krav. Ett större ansvar på det allmännas sida skulle kunna minska denna belastning och samtidigt stärka insynen. Samtidigt måste lagstiftningen värna medborgarnas rätt att kontakta sina folkvalda företrädare. Det behöver därför göras en tydlig åtskillnad mellan enskilda medborgares kontakter med politiker och organiserat påverkansarbete som bedrivs för att främja särskilda intressen. Ett större redovisningsansvar för politiska beslutsfattare behöver också utformas med hänsyn till riksdagens självständighet, ledamöternas fria mandat och skyddet för sekretessbelagda och integritetskänsliga uppgifter. Den nya lagen bör därför följas upp och utvecklas med särskilt fokus på hur beslutsfattarnas och deras kansliers ansvar för dokumentation och redovisning kan förstärkas.

Skärpta karensregler och tydligare jävsriktlinjer

För att ytterligare stärka tilltron till demokratin bör karensregler och jävsriktlinjer ses över för statsråd, statssekreterare och andra höga befattningshavare. Övergångar mellan politiken och näringslivet är i grunden naturliga. Samtidigt finns betydande risker när

personer med tillgång till känslig information, omfattande kontaktnät och insyn i politiska beslutsprocesser går direkt från höga offentliga befattningar till verksamheter som har ekonomiska intressen av att påverka politiken.

Sedan 2018 finns särskilda regler om övergångsrestriktioner för statsråd och statssekreterare. I betänkandet Övergångsrestriktioner – ökat förtroende för offentlig verksamhet (SOU 2023:45) presenterades förslag om att utveckla regleringen och låta den omfatta fler höga offentliga befattningshavare. Det är angeläget att regeringen går vidare med detta arbete. Reglerna behöver vara tillräckligt omfattande för att förebygga intressekonflikter och säkerställa att information och kontaktnät som erhållits genom offentliga uppdrag inte används för att ge privata aktörer otillbörliga fördelar. Det behövs också tydliga jävsriktlinjer för hur ekonomiska intressen, tidigare uppdragsgivare och andra kopplingar ska hanteras under pågående offentliga uppdrag.

Ökad transparens kring PR- och Public Affairs-byråer

En betydande del av det organiserade politiska påverkansarbetet bedrivs genom professionella pr- och Public Affairs-byråer. Dessa företag arbetar på uppdrag av andra aktörer och kan ha som uppgift att påverka lagstiftning, offentliga beslut och den politiska dagordningen. Det är inte i sig problematiskt att företag eller organisationer anlitar professionell hjälp för att föra fram sina intressen. Däremot uppstår ett demokratiskt problem när det är svårt att avgöra vilka ekonomiska intressen som ligger bakom olika påverkansinsatser.

Den nya lagen innebär att uppgifter om uppdragsgivare och vissa ekonomiska förhållanden ska redovisas inom ramen för det registreringspliktiga påverkansarbetet. Det är positivt, men innebär inte att all verksamhet eller alla kundrelationer inom PR- och Public Affairs-branschen blir föremål för offentlig insyn. Det bör därför övervägas hur transparensen kan utvecklas ytterligare, särskilt när det gäller professionellt påverkansarbete som bedrivs för stora kommersiella intressen. En viktig fråga är hur medborgare, journalister och forskare ska kunna få en tydligare bild av vilka företag och organisationer som finansierar politiskt påverkansarbete och hur stora ekonomiska resurser som används för detta.

Det bör också övervägas om PR- och Public Affairs-byråer i större utsträckning bör vara skyldiga att öppet redovisa sina uppdragsgivare inom politisk påverkan, med beaktande av relevanta sekretess- och integritetsskyddsintressen. Det ska vara tydligt vem som företräder vilka intressen i svensk politik.

Demokratin vinner på öppenhet

Det är en grundläggande demokratisk princip att medborgarna ska kunna granska hur politiska beslut fattas och vilka intressen som försöker påverka dem. Lobbyism och politiskt påverkansarbete är naturliga delar av ett demokratiskt samhälle. Företag, fackföreningar, folkrörelser, ideella organisationer och andra sammanslutningar måste ha möjlighet att föra fram sina ståndpunkter och påverka politiken. Men möjligheten till påverkan får inte innebära att ekonomiskt starka särintressen kan verka utan insyn. Den nya lagstiftningen om lobbytransparens är ett första steg. Genom att utveckla registret, överväga ett större redovisningsansvar för politiska beslutsfattare, stärka reglerna mot intressekonflikter och öka insynen i den professionella påverkansindustrin kan demokratins öppenhet stärkas ytterligare. Demokratin vinner på öppenhet. Medborgarna ska kunna granska inte bara vilka beslut som fattas utan också vilka intressen som försöker påverka besluten och hur denna påverkan sker.

Mathias Tegnér (S)